

RITMA RUNGULE

PIEDERĪBA PIE DZĪVES VIETAS KĀ VIENS NO IDENTITĀTES ASPEKTIEM

Latvijā dominē galvaspilsēta Rīga, tajā dzīvo apmēram trešā daļa valsts iedzīvotāju, tajā koncentrēta liela daļa uzņēmumu, izglītības un kultūras iestāžu. Tajā pašā laikā daudzos pagastos iedzīvotāju daudzums samazinās, jo cilvēki dodas darba meklējumos uz lielākām pilsētām, uz Rīgu, uz ārzemēm. Šādā situācijā šķiet svarīgi pievērst uzmanību ne tikai ekonomiskajiem, bet arī kultūras un sociālajiem dzīves vietas aspektiem, kas notur cilvēkus laukos. Kas piesaista cilvēku vietai, kurā viņš dzīvo? To nav tik viegli atbildēt, parasti cilvēki saka – pieradums, jo nav īpaši domāts par to, kas tieši piesaista – daba, cilvēki, kultūra vai ekonomiskā attīstība.

Piederība pie dzīves vietas nozīmē lokālu identitāti, saistību ar noteiktu vietu un šīs piederības apzināšanos. Latviešu valodā būtu jārunā par vietas vai vietējo identitāti, bet tā kā mūsu valodā jau ir iesakņojies globalizācijas jēdziens, tad šķiet, ka arī attiecībā uz globalizācijas pretstatu – lokalizāciju, saistības ar noteiktu vietu apzīmēšanu – labāk būtu lietot starptautiski pieņemtu jēdzienu. Identitāte mūsdienās arvien biežāk tiek uztverta kā indivīda izvēles rezultāts, kā aktivitāte, liekot uzsvāru uz identitātes veidošanu. Tas ļauj pievērst uzmanību identitātes subjektīviem aspektiem un izvairīties no objektīvu identitātes pazīmju meklēšanas. Arī lokālā jeb vietas identitāte tiek veidota, tā nav tikai noteiktas teritorijas raksturīgāko pazīmju kopums, būtiski, lai iedzīvotāji šīs pazīmes uzskatītu par svarīgām un nozīmīgām.

Lokālā identitāte ir starpdisciplināri pētāma, jo tā ietver ģeogrāfiskos, kultūras, sociālos un ekonomiskos aspektus. Daba, vēsture, kultūras tradīcijas, cilvēku savstarpējās attiecības, darbs, labklājība un vēl citi faktori dažādās kombinācijās piesaista cilvēku dzīves vietai. Socioloģiskajā literatūrā uzsvērts, ka lokālās identitātes veidošanās process sākas ar ģeogrāfisko, kultūras un sociāli ekonomisko iezīmju identificēšanu.¹ Šīs iezīmes ir tās, ko kādā vietā dzīvojošu cilvēku kopiena uzskata par sev svarīgām, tās palīdz atšķirt sevi no citiem.

Eiropas lauku sociologi atzīst, ka lokālā identitāte ir nozīmīgāka lauku apvidos nekā lielās pilsētās. Akcentējot teritoriālo attīstību kā pretstatu nozaru attīstībai, uzmanība tiek pievērsta lokālās identitātes un sociālā kapitāla lomai pozitīvu sociāli ekonomisku izmaiņu veicināšanai laukos. Tiek uzsvērts, ka skaidrs priekšstats par kopēju identitāti ir viens no sociālā kapitāla aspektiem, ko kopiena var izmantot attīstības veicināšanai.² Dažādu valstu sociologi lokālās identitātes pētniecībai pievērsušies saistībā ar vietējās produkcijas, kas saistīta ar vietējo kultūru, tradīcijām, varētu teikt – lokālās identitātes simboliem, ražošanu un pārdošanu nacionālos un starptautiskos tirgos. Pētnieki atzīst, ka šāda kultūrā balstīta ekonomika var būt pamats lauku vides attīstībai. Tieši vietējās īpatnības, tradīcijas un dzīves veida atšķirības var piešķirt vērtību precēm un pakalpojumiem un kalpot par atbalsta punktu lauku vides attīstībai. Pamatojoties uz šādu viedokli, lokālās identitātes izpēte kļūst aktuāla ne tikai kā vēstures liecība, bet arī kā nākotnes attīstības potenciāls.

Vēl viens lokālās identitātes aspekts, kam pētnieki pievērsuši uzmanību ir šo identitāti raksturojošo pazīmju konkrētais raksturs, tās saistība ar cilvēku ikdienas dzīvi. Lokālā identitāte izpaužas ikdienas darbībās, to cilvēki izdzīvo savā ikdienas dzīvē, tā pastāv pieredzē, nostāstos, tradīcijās. Lokālās identitātes pastāvēšana ir atkarīga no tā, cik lielā mērā konkrētas vietas iedzīvotāji to uztur spēkā.³ Salīdzinot var teikt, ka nacionālā identitāte ir abstraktāka, skaidriem simboliem un definētām vērtībām. Nacionālās identitātes diskurss ir vairāk izstrādāts nacionālajā kultūrā.

Latvijā lokālo identitāšu izpēte notiek LZP starpdisciplinārā projekta *Latvijas novadu attīstība. Humanitārā un sociālā dimensija* ietvaros. Lokālā identitāte tiek pētīta divos līmeņos: kā piederība noteiktai dzīves vietai un kā piederība noteiktam Latvijas novadam. Šajā rakstā, balstoties uz minētā projekta ietvaros veiktajiem pētījumiem un citiem Latvijā veiktiem pētījumiem, tiks raksturota lokālās identitātes loma un izpausmes Latvijas iedzīvotāju dzīvē.

Piederība pie dzīves vietas citu identitāšu vidū

Lai salīdzinātu lokālās identitātes (piederība pie dzīves vietas un piederība pie novada) ar citām cilvēkam svarīgām identitātēm, tiks izmantoti Latvijas vidējo mācību iestāžu audzēkņu aptaujas dati. Aptaujas dalībnieku vecums ir no 14 līdz 19 gadiem, aptaujas veikšanas laiks 2005. gads. Aptaujā

jauniešiem tika lūgts novērtēt to, cik svarīgas viņiem šķiet dažādas pazīmes sevis raksturošanā. Atbilžu apkopojums pēc vidējām vērtībām sniegts 1.tabulā. Piederība pie dzīves vietas ir vidēji vērtēta identitāte – ne svarīga, ne nesvarīga. Tā ir mazāk svarīgs sevis raksturojums kā piederība pie Latvijas, bet svarīgāka par piederību pie Eiropas un piederību pie kāda Latvijas novada. Piederība pie dzīves vietas ir apmēram vienādi svarīga latviešu un krievu tautības jauniešiem, taču piederība pie Latvijas un Latvijas novadiem latviešu tautības jauniešiem ir svarīgāka nekā krievu tautības jauniešiem.

1. tabula. Statusu raksturojošo pazīmju svarīgums.

Uzrādīta vidējā vērtība, ja 1 nozīmē ļoti svarīgi, 2 – svarīgi, 3 – ne svarīgi, ne nesvarīgi, 4 – nesvarīgi, 5 – pilnībā nesvarīgi.

	Visi n=3046	Latvieši n=1808	Krievi n=1013
Piederība pie savas ģimenes, dzimtas	1,5	1,5	1,6
Izglītības līmenis	1,6	1,5	1,6
Profesija (plānotā)	1,6	1,6	1,7
Draugi, piederība pie noteikta draugu loka	2,0	2,0	2,0
Dzimums – tas, ka esi vīrietis vai sieviete	2,0	1,9	2,1
Etniskā piederība (tautība)	2,3	2,3	2,4
Piederība pie noteikta sociālā slāņa, šķiras	2,5	2,5	2,5
Piederība pie Latvijas	2,5	2,1	3,2
Piederība pie dzīves vietas (pilsētas, ciema, pagasta)	2,7	2,6	2,8
Piederība pie Eiropas	3,0	2,9	3,0
Reliģiskā piederība (ticība)	3,1	3,1	3,1
Piederība pie kāda Latvijas novada			
(Kurzeme, Zemgale, Latgale, Vidzeme)	3,1	2,9	3,6

Avots: Jauniešu identitātes veidošanās un līdzdalība, LSIF, LU FSI, aptaujas datu masivs.

Minētajā pētījumā secināts arī tas, ka Rīgā dzīvojošie jaunieši ir mazāk saistīti ar kādu no Latvijas novadiem nekā citur Latvijā dzīvojošie, piemēram, savu saistību ar kādu no Latvijas novadiem kā ļoti ciešu un ciešu vērtē 24% no Rīgā dzīvojošajiem skolēniem un 43% no Latvijas lielajās pilsētās dzīvojošajiem skolēniem. Rīdziniekiem novadu identitāte ir mazāk izteikta kā citiem Latvijas jauniešiem.⁴

Aptaujā jauniešiem tika uzdoti jautājumi arī par to, vai viņi jūtas piederīgi savai dzīves vietai un kas viņus tai piesaista. Gandrīz visi (90%) aptaujātie jaunieši jūtas vairāk vai mazāk piederīgi savai dzīves vietai. Vairāk kā puse:

69% no latviešu un 63% no krievu jauniešiem atzinuši, ka viņu dzīves vietai piemīt kaut kas īpašs, kas to atšķir no citām Latvijas vietām.⁵ Dzīves vietai jauniešus galvenokārt piesaista ģimene, tuvinieki (74%) un draugi (47%). Tā kā tās nav pazīmes, kas saistītas ar kādu noteiktu dzīves vietu, var pieņemt, ka jebkurā vietā, kur jaunieši ir kopā ar ģimeni un draugiem, viņi šo piesaisti var izjust. Apmēram piektdaļu jauniešu dzīves vietai piesaista daba un dzīves vide, ārpus Rīgas dzīvojošiem tas ir sasītošāks faktors. Arī ģimenes īpašums dzīves vietai vairāk piesaista ārpus Rīgas dzīvojošos. Kultūras dzīve un tradīcijas dzīves vietā saista mazāk kā desmito daļu jauniešu. Iespējams, ka aptaujas dalībnieku vecums un šīs vecuma grupas dzīves prioritātes nav ļāvušas novērtēt kultūras faktoru lomu.

2. tabula. Kas jauniešus saista viņu dzīves vietā – Rīgā, rajona centra pilsētās un laukos dzīvojošos (%).

	Visi n=3046	Rīga n=1549	Rajona centra pilsēta n=583	Lauki n=300
Ģimene, tuvinieki	74	76	73	77
Draugi un paziņas	47	45	52	45
Daba, dzīves vide	21	19	29	23
Ģimenes īpašums	16	14	20	18
Izglītības ieguves iespējas	14	15	12	14
Kultūras dzīve, tradīcijas	7	6	9	7
Ekonomiskā aktivitāte	4	5	3	3

Avots: Jauniešu identitātes veidošanās un līdzdalība, LSIF, LU FSI, aptaujas datu masīvs.

Lokālās identitātes: piederība pie dzīves vietas un novada

Lai dziļāk analizētu lokālās identitātes veidošanos, turpmāk tiks izmantoti iedzīvotāju aptaujas dati, kas iegūti projekta *Latvijas novadu ekonomiskās, sociālās un kultūras attīstības stratēģijas globalizācijas kontekstā* ekspedīcijas laikā 2005. gada vasarā Vārkavas novadā Latgalē. Ekspedīcijas laikā tika intervēti 72 Vārkavas iedzīvotāji vecumā no 14 līdz 83 gadiem. Intervijas bija daļēji strukturētas – visiem tika uzdoti vieni un tie paši jautājumi, bet atbildes netika piedāvātas, tās aptaujas dalībnieki formulēja paši. Ar cilvēkiem tika runāts par piederību Vārkavai un Latgalei, par to, vai cilvēki izjūt piederību, kuros dzīves brīžos tas notiek, kas vieno un kas atšķir novada un Latgales iedzīvotājus no citiem. Faktiski saruna bija par lokālo identitāti, šo jēdzienu

nelietojot. Tika runāts arī par saistību ar Latviju un Eiropu, taču šī informācija šajā rakstā analizēta netiks.

Gandrīz visi aptaujas dalībnieki atzina, ka viņiem patīk dzīvot Vārkavas novadā (88%), ka viņi jūtas piederīgi savai dzīves vietai (83%) un ka viņi negribētu mainīt pašreizējo dzīves vietu (80%).

Lai paskaidrotu, kāpēc viņiem patīk dzīvot Vārkavas novadā, aptaujas dalībnieki visbiežāk minēja ar dabu saistītus faktoros (44%): skaista daba, daudzveidīga daba, daudz ūdeņu, upe, mežs, purvs, ozoli, *“lielie, zaļie koki”*, plašums, sēnes (baravikas), klusums. Bieži tika minēti arī ar izcelsmi saistīti faktori (20%): dzimtā vieta, sava zeme, bērnības atmiņas, radi dzīvo, kā arī kopienas raksturojoši faktori (20%): labi cilvēki, centīgi, patīkami, atvērti, pazīstami, nav dzērāji. Tika minēti arī citi dzīves vidi raksturojoši faktori: sakopta, labiekārtota vide, parks, estrāde, baznīca, skola, veikals, latviska vide.

Lielākajai daļai aptaujas dalībnieku bija grūti pateikt tieši, kuros brīžos viņi ir izjutuši saistību ar dzīves vietu, tāpēc biežāk minētās atbildes bija: visu laiku, pierasts, daudz gadu nodzīvots (25%). Taču cilvēki minēja arī konkrētus brīžus, kad izjutuši piederību Vārkavas novadam: pasākumu laikā, teātra dienās, folkloras svētkos, 18. novembrī uzvelkot karogu, kapu svētkos, piederīgo cilvēku bērēs vai kāzās, saistībā ar skolu: skolas izlaidumos, vedot bērnus uz skolu. Daži cilvēki teica, ka piederību dzīves vietai asāk izjūt tad, kad aizbrauc kaut kur citur.

Kā tikai Vārkavai raksturīgas tradīcijas, paražas vai svētkus vārkavieši minēja dažāda rakstura svētkus un tradīcijas: 1) folkloras, folkloras kopas, folkloras svētki (27%); 2) baznīcas svētki, sv. Antona diena, sv. Teklas diena (24%); 3) teātra svētki, teātru saiets (19%); 4) Jāņu, Ziemassvētku, Lieldienu svinēšana (9%); 5) Kapu svētki (6%). Gadskārtu svētki tiek svinēti visā Latvijā, tāpat arī Kapu svētki notiek visur, taču aptaujas dalībnieki uzsvēra to, ka Vārkavā tie tiek svinēti īpaši: *“Kas nav redzējis Kapu svētkus Vārkavā, tas vispār nav bijis kapu svētkos”*. Raksturīgi, ka, stāstot par tradīcijām, cilvēki īpaši nenoskīra baznīcas tradīcijas un pēdējos gadu desmitos veidojušās tradīcijas – viņi runāja par tradīcijām, kas gadu no gada tiek uzturētas un kurās viņi paši piedalās kā skatītāji un kā dalībnieki.

Atbildot uz jautājumu, kas vieno Vārkavas novada iedzīvotājus, visbiežāk tika minēti kopējie pasākumi un svētki (18%), kā otrs iedzīvotāju vienotājs tika minēta baznīca, draudze, kapi (13%). No citiem vārkavieši sevi atšķir pēc valodas – dialekta, izrunas un atsevišķu vārdu nozīmes (31%).

To, ka jūtas piederīgi Latgalei, atzina 94% aptaujas dalībnieku. Piederību Latgalei cilvēki izjūt visur, visu laiku (19%), arī tad, ja aizbrauc kaut kur, piemēram, Rīgā, jo tur latgalieši atšķiras no citiem (14%). Vēl piederību Latgalei cilvēki izjūt saistībā ar mūziku un dziedāšanu – kad dzied tautas dziesmas, dzird latgaliešu mūziku, saistībā ar Latgales folkloru, Latgales dziesmu svētkos, Dziesmu svētku gājiena laikā (11%). Galvenais, kas vieno Latgales iedzīvotājus, ir valoda (19%), tika minēti arī svētki, tradīcijas, uzsverot, ka *“svētkos visi atgriežas”*.

Kā tradīcijas, paražas un svēti, kas raksturīgi tikai Latgalei, tika minēti: Aglonas Dievmātes svētki, Māras Zemes svētki, sv. Antona diena, sv. Teklas diena, reliģiskie svētki, krucifiksi ceļa malās, katolicisms (35%); kāzu svinēšana – sievas mājās, vīra mājās, galdi tādi kā nav citur (25%); Jāņu svinēšana (17%); Kapu svētki (10%) un bēres (7%). Reliģiskās tradīcijas, valoda un svētku svinēšanas īpatnības ir tās, kas raksturo un vieno Latgales iedzīvotājus.

Aptaujas dalībniekiem reizēm bija grūti sevi kā vārkavieti atšķirt no sevis kā latgalieša. Jāsecina, ka tās ir ļoti tuvas identitātes, kas faktiski pārklājas. Salīdzinot sevi ar citiem Latgales iedzīvotājiem, tiek akcentēts Vārkavas novadam raksturīgais, bet salīdzinot sevi ar citiem Latvijas iedzīvotājiem – Latgalei raksturīgais. Pēc līdzīgas metodikas 2003. gadā tika veikta Alsungas novada iedzīvotāju aptauja Kurzemē. Tajā konstatēts, ka Kurzemes tradīcijas it kā sadalās un “pazūd” starp Alsungas un Latvijas tradīcijām, ka tieši Alsungas novadam un Latvijai raksturīgās tradīcijas ir vieglāk identificējamā un nošķiramas no citām tradīcijām.⁶ Latgalē tā nav – dominējošās ir tieši Latgalei kopumā raksturīgās tradīcijas, Vārkavas novadā tās vairāk tiek koptas un ievērotas. Taču nozīmīgs faktors piederības jūtu veidošanā Vārkavas novadā ir arī mūsdienu tradīcijas un svētki.

Secinājumi

Lokālā identitāte nav starp svarīgākajām cilvēka identitātēm, tā cieši saistīta ar ikdienas dzīvi, cilvēki to izjūt kā piederību dzīves vietai. Dažādi svētki un to svinēšanas tradīcijas, ko cilvēki svin savā dzīves vietā, ir svarīgs šīs identitātes veidošanās faktors.

Latvijā lokālā identitāte var izpausties divos līmeņos: vietējā un reģionālā. Pirmajā gadījumā runa ir par piederību pie dzīves vietas, otrajā – par piederību pie kāda no Latvijas kultūrvēsturiskajiem novadiem. Ja spriež pēc

jauniešu aptaujas datiem, tad latviešiem piederība pie kultūrvēsturiskā novada (Kurzemes, Zemgales, Vidzemes vai Latgales) ir svarīgāka nekā krieviem, savukārt krieviem piederība pie dzīves vietas ir svarīgāka par piederību pie Latvijas un kāda no Latvijas novadiem.

Lokālajai identitātei ir svarīgs, bet bieži nenovērtēts vietas attīstības potenciāls. Stiprinot un attīstot lokālo identitāti, iespējams veicināt arī vietas sociāli ekonomisko attīstību, jo lokālā identitāte apvieno iedzīvotājus, piesaista tos dzīves vietai; piešķir nozīmi vietai, tā vairs nav tikai apdzīvota teritorija, bet kļūst emocionāli svarīga iedzīvotājiem. Lokālā identitāte un tās simboli var tikt izmantoti tūrisma attīstībā un vietējo preču un pakalpojumu konkurētspējas paaugstināšanā.

Atsauces un piezīmes

- ¹ Rausch Antony. Local Identity, Cultural Commodities, and Development in Rural Japan: The Potential as Viewed by Cultural Producers and Local Residents. *International Journal of Japanese Sociology*, 2005, Number 14, p. 122–123.
- ² Lee J., Arnason A., Nigtingale A., Shucksmith M. Networking: Social Capital and Identities in European Rural Development. *Sociologia Ruralis*, Vol.45, Number 4, October 2005, p. 269–283.
- ³ Reisenleitner M. Tradition, Cultural Boundaries and the Constructions of Spaces of Identity. *Spaces of Identity*, 1/2001. Pieejams <http://www.spacesofidentity.net/>
- ⁴ Jauniešu identitātes veidošanās un līdzdalība: pētījuma pārskats. LSIF, LU FSI, 2005. 68.lpp.
- ⁵ Turpat. 70.lpp.
- ⁶ Rungule R., A.Laķe, S.Seņkāne. Piederība Alsungas pagastam: iedzīvotāju aptaujas rezultāti. Grām.: *Suitu identitāte*, J.Kursītes red., LU Akadēmiskais apgāds. 2005. 25.lpp.

Ritma Rungule
**A Sense of Belonging to a Place
of Residence as One Aspect of Identity**

Summary

A sense of belonging to a place of residence is related to local identity – it provides a link to a certain place and an understanding of this belonging. Today identity is increasingly perceived as the result of individual choice. Local identity is also constructed. Local identity is interdisciplinary as it combines geographical, cultural, social and economical aspects.

The article describes the role and the manifestations of local identity in the life of the Latvian people. The article is based on research carried out within the framework of the interdisciplinary project of the Latvian Council of Science *The Development of Latvian Regions: The Humanitarian and Social Dimension* and other research being carried out in Latvia.

Local identity in Latvia can express itself on two levels: the local and the regional. In the first case it is related to belonging to a place of residence, in the second it is belonging to the one of Latvia's historic regions.

Local identity has an important but often underestimated potential for local development: by strengthening and developing local identity it is possible to also contribute to socioeconomic development.